

Відгук

про дисертацію Германович Галини Остапівни
«Медичні терміни зі соматичними компонентами
в сучасній українській мові»
на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.01 – українська мова

Сучасна українська наукова термінологія формувалася ученими різних галузей знань на народній основі, бо «наука, на переконання І.Огієнка, чужою мовою не пускає в людині глибокого коріння». Медицина як система наукових знань ґрунтується на досвіді покоління людей щодо збереження здоров'я, продовження життя, попередження та лікування захворювання. На її формуванні чітко відбилися народна специфіка та міжнародний досвід.

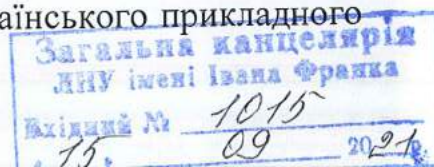
Опонована дисертація Германович Г.О. «Медичні терміни зі соматичними компонентами в сучасній українській мові» присвячена комплексному дослідженню медичних термінів із соматичними компонентами «як єдиної системної організації».

Дисертаційне дослідження виконано на великому фактичному матеріалі, скрупульозно дібраному з фахових та загальномовних словників, наукової літератури (бібліографія – 384 позиції).

До названих лексикографічних джерел бажано було б додати медичні словники II половини XX – початку XXI ст., «Медичну енциклопедію» П.І. Червяка та «Словник української мови» в 20-ти томах (10 томів якого є в Інтернет-мережі), який порівняно з СУМ-11 значно поповнився термінолексикою.

На основі джерельної бази сформовано корпус термінів з 250 соматизмів та 300 соматичних компонентів і понад 50 тисяч медичних термінів різної структури, до складу яких вони входять.

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені І.Франка від 27.01.2016 р. Протокол 14/1. Вона відповідає комплексній науковій темі кафедри українського прикладного

мовознавства АНУ ім. Івана Франка «Українська мова в просторі і часі: лінгводидактичний, прагматичний та культурологічний аспекти» (реєстраційний номер О 121 У 110 665).

Грунтовне оволодіння науковим апаратом уможливило Г.О. Германович послідовно окреслити мету та завдання дослідження, що полягають: в обґрунтуванні теоретико-методичних засад дослідження медичних термінів зі соматичними компонентами в українському мовознавстві, з'ясувати специфіку їхньої структури; виділити основні лексико-семантичні групи медичних термінів із соматичними компонентами; визначити місце соматичних компонентів у структурі терміна.

Визначена дослідницею мета дослідження обумовила структуру роботи, що складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг роботи 319 стор. (з них 201 стор. основного тексту).

У вступі традиційно обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено мету дисертаційного дослідження, його новизну, теоретичне та практичне значення, подано інформацію про апробацію отриманих результатів.

У першому розділі «Теоретичні аспекти дослідження медичних термінів» Г.О. Германович концентрує свою увагу на огляді досліджень медичних термінів у кваліфікаційних працях українських учених, характеристиці медичних лексикографічних праць та методах дослідження аналізованої терміносистеми.

Для вирішення задекларованих у дисертації завдань та комплексного дослідження й опису термінів використано загальнонаукові методи індукції, дедукції, аналізу і синтезу, узагальнення та класифікування мовних фактів; лінгвістичні методи дефінітивного аналізу та прийоми компонентного аналізу.

Структурно-семантичній характеристиці медичних термінів зі соматичними компонентами присвячений 2 розділ, у якому подано визначення терміна соматизми, соматичний (від гр. *soma* (*somatos* – тіло) – способи позначення явищ, що належать до царини тілесності.

Серед соматизмів у структурі медичних термінів дослідниця виділяє 5 тематичних груп: сомонімічна лексика, що позначає тіло людини (*голова, лоб*);

остеонімічна лексика (назви кісткової системи); спаланхнонімічна лексика (назви внутрішніх органів); ангіонімічна лексика (назви кровоносної системи); сенсонімічна (назви органів зору, слуху, нюху, смаку).

До складу соматичної лексики входять національні (*голова, нога*) і запозичені лексеми (*кардіологія, мегасома*).

Крім прямих соматизмів (250 одиниць) виділено 300 соматичних компонентів-складників складних і складених термінів, які Д. Лотте визначає як слово, що має самостійне значення і входить до складу складного чи складеного терміна.

Соматичне наповнення мають і міжнародні компоненти: **гем(о)-, гемато-**, які вживаються на позначення понять, пов'язаних з кровю: **міо-** на позначення м'язів та ін.

Одним із найпоширеніших соматичних компонентів є: **дерм-, дерма-, дерм(о)-, дермато-**. Терміни з названими компонентами позначають: процеси – *дерматотерапія, дерматоластика* та ін.; захворювання – *дерматит, дерматофітоз*; фахівців: *дерматолог* та ін.

У дослідженні Г.О. Германович виділила 12 лексико-семантичних груп із соматичними компонентами (понад 7260 термінів), що позначають процеси (2502 терміни): *вагінопластика, отографія, дермабразія*; захворювання (998 термінів): *ларингіт, кефалогематома*; пухлини (214 термінів): *гемангтобластома, гемангіома*; фахівців медичної галузі (35 термінів): *гематолог, кардіолог*; назви наук, розділів, галузей (128 термінів): *мамалогія, психіатрія*; медичні прилади та інструменти (256 термінів): *риноскоп, фаринготом* тощо.

За структурою аналізовані терміни дослідниця поділила на однослівні прості, утворені суфіксальним способом, найпродуктивнішими суфіксами є суфікси **-ит, -іт, -ість, -очк, -н, -альн** та ін. і однослівні складні терміни з соматичними компонентами, що складаються з двох і більше слів: *дентиноутворення, гастроаморфур* та ін. Досить продуктивними є аналітичні конструкції, серед яких за структурою виділяються дво-, три- та

багатокомпонентні: *грижоутворення*, *брадикардія*, *радіоелектрокардіографія* тощо, серед яких переважають складені.

Дослідженню парадигматики і синтагматики медичних термінів із соматичними компонентами присвячений III розділ, в якому досліджено лексико-семантичні особливості аналізованих термінів. Єдність семантичної організації термінолексики у межах досліджуваної терміносистеми ґрунтується на полісемічних, синонімічних, антонімічних і гіпонімічних кореляціях.

Передумовою розвитку полісемічності є рухомість структури лексичної одиниці, завдяки якій знак набуває нового змісту на основі подібності (метафори) чи суміжності (метонімії) з іншим поняттям. Полісемія є трьох типів: зовнішньосистемна, за якої термін зберігає зв'язок із загальноживаним словом; внутрішньосистемна полісемія пов'язана з мовною економією та розвитком поняттєвої системи відповідної галузі знань; міжсистемна полісемія властива термінам різних галузей чи терміносистем.

Наявність розгалуженої синонімії в медичній термінології зумовлена паралельним вживанням запозиченого і автохтонного терміна, безперервним розвитком медичної науки, відродженням вдалих забутих термінів тощо.

Наявність розгалуженої синонімії в аналізованій терміносистемі є наслідком стрімкого розвитку медичної науки та її практичного втілення. Окремі синонімічні ряди виникли внаслідок паралельного вживання запозичених і автохтонних термінів (*риніт* – *нежить*), наявності застарілих і нових термінів, що з'явилися в процесі розвитку медичних галузей знання. Синонімами виступають термінологічні одиниці різних структурних рівнів: терміни-однослови (*шкіра* – *дерма*, *дантист* – *зубник*), терміни-словосполучення (*надгортанний горбик* – *надгортанний валик*). Вживання паралельних форм власних і запозичених термінів свідчить про взаємодію міжнаціонально-загального і національно-специфічного.

Одним із проявів парадигматичних відношень у медичних термінах із соматичними компонентами є родо-видові (гіперо-гіпонімічні) відношення (зв'язки), які вказують на взаємозумовленість ієрархічних понять та є важливим чинником організованості й системності медичної термінології.

Антонімія як різновид лексико-семантичних відношень у різних терміносистемах, в т.ч. й аналізованій, утворюють своє мікрополе, де реалізують відношення протилежності форми, розміру, консистенції тощо, напр.: *великогомілковий – малоогомілковий, м'яке – тверде піднебіння* та ін.

Дисертаційне дослідження завершується висновками, в яких підведені підсумки проведеного аналізу.

Додатки, додані до дисертаційної роботи, можуть бути лексичною базою для створення словника медичних термінів з соматичними компонентами.

Фахова мова є природним середовищем виникнення та функціонування термінів, які домінують поняттєву базу спеціальної галузі знань. Аналізовані медичні терміни з соматичними компонентами формувалися впродовж століть, вони неоднорідні за лексико-семантичними особливостями та семантико-парадигматичними зв'язками. За словотвірною структурою аналізовані терміни поділяються на терміни-прості слова, терміни-складні слова та терміни-словосполучення. Дериваційні процеси в них відбуваються за словотвірними моделями української мови. Вони характеризуються добре розвиненою лексико-семантичною організацією, основні системні явища відбиті в полісемії, синонімії, антонімії, паронімії, гіперо-гіпонімії.

У сучасній медичній терміносистемі української мови медичні терміни з соматичними компонентами становлять 45% від загальної кількості медичних термінів.

Спостереження та висновки, зроблені автором, можуть бути використані як теоретичні засади для подальшого дослідження розвитку медичної термінології в цілому, в науковій і науково-педагогічній діяльності.

Оцінюючи дисертаційне дослідження Г.О. Германович в цілому позитивно, разом з цим звертаємо увагу автора на наявність у роботі стилістичних огріхів на зразок «Г. Рудакова зауважила на наявності в мовно-інформаційному просторі російської та англійської мов-стимуляторів масового проникнення іношомовних термінів у повсякденний ужиток» (с. 33); «у радянському термінознавстві розрізняли правильні і неправильні гіпонімії ряди» (с. 170) та ін.

У Списку використаних джерел чомусь «Лингвистический энциклопедический словарь под редакцией Ярцевой» подано українською мовою.

Висловлені зауваження не мають концептуального характеру й жодною мірою не применшують наукового дослідження.

Дисертація Германович Г.О. «Медичні терміни зі соматичними компонентами в сучасній українській мові» відповідає вимогам ДАКу до кандидатських дисертацій, а її автор Галина Остапівна Германович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова.

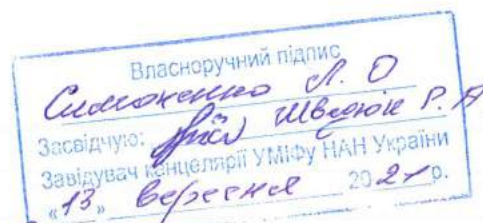
Офіційний опонент

кандидат філологічних наук, професор,

провідний науковий співробітник

Українського мовно-інформаційного фонду

НАН України

Л. О. Симоненко